

مصاحبه حجت الاسلام دکتر محسن عمیق با خبرگزاری ایکننا در مورد آب

حجت الاسلام والمسلمین محسن عمیق در گفت‌وگو با ایکننا از اصفهان درباره فلسفه آفرینش آب از نگاه قرآن اظهار کرد: آب یکی از نعمت‌های بزرگ پروردگار و مایه حیات تمام موجودات است، چنانکه آیه ۳۰ سوره انبیاء می‌فرماید: «وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيًّا»؛ در حقیقت آب الگویی برای زندگی و حیات و پاکی است و این نکته را ما عیناً در زندگی خود لمس می‌کنیم که چگونه وقتی آب هست، حیات و زندگی استمرار دارد و هر جا که آب نباشد، زندگی و پاک‌زیستی نیز معنا ندارد؛ لذا با مطالعه در آب، تمام تصاویر پیدا و پنهان آن باید شناخته شده و مورد ارج قرار گیرد. بشر در طول تاریخ همواره به این امر توجه کرده و نگاه تقدس نسبت به آب داشته است.

وی با اشاره به تعبیر قرآن کریم از آب، گفت: عناصر وجودی موجودات زنده فقط منحصر به آب نیست، چنانکه قرآن می‌فرماید: «خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تَرَابٍ؛ شما را از خاک آفرید». برای معرفی منشأ پیدایش یک موجود، گاهی مجموع عناصر تشکیل دهنده آن را ذکر می‌کنند و گاهی به اقتضای بلاغت، برخی از عناصر آن را، چنانچه در عرف نیز معمول است؛ بنابراین از این آیه شریفه نمی‌توان انحصار آفرینش همه موجودات از آب را استنباط کرد، بلکه آب یکی از عناصر تشکیل دهنده انسان و دیگر موجودات زنده است. از طرف دیگر، حیات و زنده بودن همه موجودات زنده اعم از انسان، حیوان و گیاه، به آب بستگی دارد، قرآن نیز به این دلیل یا دلایل دیگر، حیات همه موجودات را از آب ذکر کرده است. علاوه بر این، قسمت عمده بدن انسان و بسیاری از حیوانات، یعنی حدود ۷۰ درصد را آب تشکیل می‌دهد.

عضو هیئت علمی و رئیس مرکز معارف اسلامی دانشگاه صنعتی اصفهان بیان کرد: ممکن است منظور از «ماء» در آیه ۳۰ سوره انبیاء، آب معمولی که از اکسیژن و هیدروژن تشکیل شده، نباشد، بلکه منظور مایع باشد، اگر چه در اصطلاح، بر غیر آب، لفظ «ماء» اطلاق نمی‌شود، مگر آنکه قیدی همراه آن بیاوریم؛ ولی ممکن است در این آیه شریفه منظور از «ماء» اشاره به آب باشد که موجودات زنده معمولاً از آن به وجود می‌آیند، چرا که «ماء» اصطلاحی است با گستره وسیع که به نحو مجاز و از باب توسع، شامل نطفه نیز می‌شود.

وی خاطر نشان کرد: طبق روایات اسلامی، مهریه حضرت زهرا(س) پانصد درهم یا ۲۵۰ مثقال نقره بود که به حساب امروز بسیار ناچیز است. اگر در برخی روایات، آب و ثلث بهشت به عنوان مهریه حضرت زهرا(س) بیان شده، منظور مهریه اصطلاحی و معروف نیست، بلکه مهریه معنوی است. مهریه متداول را شوهر باید از مال خود به همسرش بدهد، اما آب فرات و بهشت ملک امام علی(ع) نبود تا به حضرت زهرا(س) بدهند، لذا این مطلب که در زبان بعضی از مردم مشهور شده که آب مهریه حضرت زهرا(س) است منشأ روایی دارد، برای نمونه امام باقر(ع) می‌فرماید: «جُعِلَتْ لَهَا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةُ أَنْهَارٍ: الْفَرَاتُ وَنَيْلُ مِصْرَ وَنَهْرُوَانُ وَنَهْرُ بَلْخٍ: ЧЕЧАР نَهْرُ فَرَاتٍ، نَيْلُ، نَهْرُوَانُ وَبَلْخٌ فِي الْأَرْضِ لَهَا لِأَنَّهَا دُونَ الْفَرَاتِ»؛ ایشان در حدیثی دیگر می‌فرمایند: «مهریه حضرت زهرا(س) در آسمان یک پنجم دنیا و ثلث بهشت و چهار رود از رودهای دنیا؛ فرات، نیل، نهروان و بلخ مقرر شده و در زمین هم مهرالسنة یعنی پانصد درهم بوده است».

حجت الاسلام عمیق افزود: معنای «آب مهریه زهرا(س) است» عبارت از آب رودهایی است که خداوند متعال آنها را به عنوان مهریه در روی زمین برای آن حضرت قرار داده و چون این چهار رود آب‌های زیادی در ذخیره دارند، بدین لحاظ به «آب مهریه زهرا(س) است» تعبیر می‌کنند.

حقیقت شکر، مصرف نعمت‌ها در راه عبودیت و بندگی خداوند است

این استاد دانشگاه با بیان اینکه قرآن کریم سپاسگزاری را موجب ازدیاد نعمت‌های الهی و کفران را سبب نزول عذاب می‌داند، گفت: خداوند در آیه ۷ سوره ابراهیم می‌فرماید: «لئن شکرتم لأزيدنكم ولئن كفرتم إن عذابي لشديد» و در آیه ۳ سوره انسان تصریح می‌کند که ما راه را نشان دادیم و این انسان است که شاکر باشد و یا کفران بورزد: «إِنَّا هَدَيْنَا السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا»؛ با وجود این در آیه ۱۰ سوره اعراف اعلام می‌دارد که شکرگزاران در روی زمین اندک‌اند: «وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ» و در آیه ۱۴۴ سوره آل عمران، از پایان کار شاکران بسیار سخن به میان آورده است: «وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ».

وی ادامه داد: طبق توضیحات مفسرین، حقیقت شکر، اظهار نعمت است و اظهار نعمت به این معنا می‌باشد که آن را در جای خود و چنانکه بایسته است، به کار ببریم، یعنی در همان مسیری که مورد نظر نعمت دهنده بوده و نیز اظهار نعمت به این است که آن را به زبان بیاوریم و نعمت دهنده را در برابر دادن این نعمت، ثنا بگوییم؛ علاوه بر این در قلب هم، به یاد آن باشیم و نعمت دهنده را از یاد نبریم، همان‌گونه که بزرگان فرموده‌اند: «شکر و سپاس آن است که بنده تمامی آنچه را خدا به وی داده است، در همان راهی به مصرف برساند که بدان هدف آفریده شده که منظور، مصرف نعمت‌ها در راه عبودیت و اطاعت خداوند تعالی است.

حجت‌الاسلام عمیق اضافه کرد: امیرالمؤمنین علی(ع) می‌فرماید: «شُكْرُ كُلِّ نِعْمَةٍ الْوَرَعُ عَمَّا حَرَّمَ اللَّهُ: شکر هر نعمتی عبارت است از ورع و نگهداری خود از هر آنچه که خدا حرام کرده است». امام صادق(ع) نیز در روایتی به همین مضمون می‌فرماید: «شکر النعمة اجتناب المحارم: شکر نعمت آن است که از گناهان پرهیز شود». قرآن کریم در سوره قلم داستانی را بیان می‌کند درباره عده‌ای از ثروتمندان پیشین که دارای باغ خرم و سرسبزی بودند و باغشان سرانجام بر اثر خیره سری نابود شد. پیام این داستان به مردمان همه عصرها این است که اگر شما نیز به خاطر مال و ثروت و امکانات مادی مست و مغرور شده و روح انحصارطلبی بر شما چیره شود، همه چیز را برای خود بخواهید و نیازمندان را محروم کنید، سرنوشتی بهتر از این نخواهید داشت. یک روز صاعقه آمد و آن باغ را آتش زد، امروز ممکن است آفت‌های دیگر و حتی جنگ‌های خانمان‌سوز جهانی و منطقه‌ای این نعمت‌ها را بر باد دهد.

وی اظهار کرد: در سوره نحل که سوره ذکر نعمت‌های خداوندی بوده و در آن از نعمت‌های معنوی و مادی یاد شده است، درباره بدعاقبتی کفران نعمت چنین می‌خوانیم: «وَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ ءَامِنَةً مَطْمَئِنَةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِّنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعَمِ اللَّهِ فَأَذَقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَ الْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ: خداوند (برای آنان که کفران نعمت می‌کنند) مثلی زده است: منطقه آبادی که امن و آرام و مطمئن بود و همواره روزیش از هر جا می‌رسید، اما به نعمت‌های خدا ناسپاسی کردند و خداوند به خاطر اعمالی که انجام می‌دادند، لباس گرسنگی و ترس بر اندامشان پوشانید!». احتمال دارد که آیه یاد شده، اشاره به داستان قوم سبا باشد که در یمن زندگی می‌کردند. در آیات یاد شده، برای این سرزمین آباد، خوشبخت و پر برکت، سه ویژگی ذکر شده که نخستین آنها امنیت، سپس اطمینان به ادامه زندگی در آن و پس از آن مسئله جلب روزی و مواد غذایی فراوان است.

مدرس درس اسلام و محیط زیست افزود: این سه ویژگی از نظر ترتیب طبیعی به همان شکل که در آیه آمده است، صورت حلقه‌های زنجیری علت و معلول را دارد، چرا که تا امنیت نباشد، کسی به ادامه زندگی در آن سرزمین اطمینان پیدا نمی‌کند و تا این دو نباشند، کسی انگیزه تولید و سر سامان دادن به وضع اقتصادی را نمی‌یابد و این خود درسی است برای همه ما و همه کسانی که می‌خواهند سرزمینی آباد، آزاد و مستقل داشته باشند که باید قبل از هر چیز به مسئله امنیت پرداخت، سپس مردم را به آینده خود در آن منطقه امیدوار ساخت و به دنبال آن چرخ‌های اقتصادی را به حرکت در آورد.

نعمت‌های مادی در پیوند با نعمت معنوی ایمان و توحید به تکامل می‌رسند

وی ادامه داد: این نعمت‌های سه‌گانه مادی هنگامی به تکامل می‌رسند که با نعمت معنوی ایمان و توحید هماهنگ شوند، در غیر این صورت نعمت‌های سه‌گانه یاد شده به ضد خود تبدیل شده، و به اصطلاح، نعمت، نعمت می‌شود. قرآن کریم در آیه ۲۸ سوره ابراهیم وضعیت حال سردمدارانی را که کفران نعمت کردند، چنین توصیف می‌کند: «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَ أَحْلَوْا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ: آیا به کسانی که [شکر] نعمت خدا را به کفر تبدیل کردند و قوم خود را به سرای هلاکت درآوردند ننگریستی؟» این آیه شریفه، وضع پیشوایان کفر و رؤسای ضلالت را که ظلم نموده و کفران نعمت کردند، بیان می‌کند که چگونه نعمت‌ها از هر طرف احاطه‌شان کرده و آنان به جای شکر نعمت خدا و ایمان به پروردگار، کفران نعمت کردند و جامعه خود را به سمت نابودی و فروپاشی سوق دادند.

حجت‌الاسلام عمیق اضافه کرد: امروزه نیز شاهدیم که قدرت‌های استعماری با در اختیار داشتن شرکت‌های بزرگ چند ملیتی و با پشتوانه قدرت سیاسی، تبلیغاتی و نظامی گسترده و جهنمی و نیز نفوذ در مراکز حقوقی و بین‌المللی و در اختیار داشتن سران خودفروخته ملت‌های تحت ستم، توانسته‌اند چنگال‌های خود را در سراسر نقاط زمین فرو کرده و کره زمین را به «دارالبوار»ها و «دارالبلا»ها تبدیل کنند، به طوری که رشد اقتصادی و گسترش صنایع نظامی آنها به قیمت آوارگی، مرگ و بی‌خانمانی صدها هزار انسان و نیز آلوده شدن آب، خاک و هوای زمین و فساد و فحشای جوانان، از هم پاشیدگی خانواده‌ها، اعتیاد، بیماری‌های روانی و ده‌ها مشکل جسمی و روانی انسان‌ها صورت گرفته است.

نعمت‌های خداوند، امانت‌هایی در دست انسان هستند

وی با تأکید بر اینکه انسان باید نگاه هستی‌شناسانه خود را اصلاح کند و نسبت به نعمت‌های خداوند نگاه ملوکانه نداشته باشد، گفت: انسان مالک بالعرض است، نه بالذات و این نعمت‌ها در دست انسان به عنوان ودیعه و امانت گذاشته شده‌اند تا به اندازه نیاز از آنها بهره ببرد، زیرا همه نعمت‌های الهی بر اساس اصل توازن در این عالم در اختیار بشر گذاشته شده است، اما مقدرات آن به اندازه بوده و چنانچه کسی دست درازی بیش از اندازه داشته باشد و از حد مجاز فراتر رود، در حقیقت از وظیفه و رسالت بندگی خود فراتر رفته و دچار استکبار و غرور می‌شود و همین نقطه شروع

گرایش اومانیستی در انسان است که متأسفانه بشر معاصر به آن مبتلا شده است؛ مسئله آب نیز از این بحران بشری در امان نیست و بی‌مهابا و بدون در نظر گرفتن سهم دیگران آب را هدر می‌دهد و احساس مسئولیتی نیز در قبال آن ندارد، در حالی که طبق آموزه‌های دینی و جهان‌بینی توحیدی، انسان موجود مسئول است و نمی‌تواند آن‌گونه که هوشمندی او اقتضا می‌کند، از نعمت‌ها بهره برده و آنها را پامال کند.

عضو هیئت علمی دانشگاه صنعتی اصفهان با اشاره به راهکارهای سبک زندگی اسلامی برای حفظ منابع آبی و جلوگیری از خشکسالی، بیان کرد: در حدیث می‌خوانیم پیامبر(ص) از راهی عبور می‌کرد، یکی از یارانش به نام سعد مشغول وضو گرفتن بود و آب زیاد می‌ریخت، فرمود: چرا اسراف می‌کنی ای سعد! عرض کرد: آیا در آب وضو نیز اسراف است؟ فرمود: «نعم و ان کنت علی نهر جار: آری، هر چند در کنار نهر جاری باشی».

وی افزود: باید بدانیم که آب نزدیک به ۷۲ درصد سطح کره زمین را پوشانده، ۹۷/۲ درصد حجم آب کره زمین در اقیانوس‌ها بوده و کمتر از ۲/۷ درصد آب‌های زمین شیرین است که حدود یک سوم این مقدار قابلیت مصرف دارد، مابقی آب شیرین به صورت برف و یخ در نواحی قطبی و یخچال‌های طبیعی وجود داشته و غیرقابل استفاده است؛ با این وصف به نظر می‌رسد ما مسلمانان به ویژه ایرانیان نتوانستیم متناسب با سبک زندگی اسلامی، مصرف‌کننده بهینه آب باشیم و همواره در این زمینه جزء مسرفین به شمار می‌رویم، چنانکه آمارها نشان می‌دهد مصرف آب هر ایرانی به اندازه ۲۸ برابر مصرف یک نفر چینی است.

مدیریت مصرف آب در کشور، سلیقه‌ای است

حجت‌الاسلام عمیق تصریح کرد: ما نیازمند ارائه راهکارهای مناسب اجرایی هم در حوزه فرهنگ مصرف و هم در زمینه سیاست‌ها و قوانین بازدارندگی هستیم که عموماً از طرف مدیریت‌های کلان اعمال می‌شود. مدیریت‌های ما نباید ذائقه‌ای باشند و سیاست‌گذاری‌ها نباید بر اساس خواسته‌ها و به نفع برخی انجام شود، بلکه سیاست‌گذاری و اعمال مدیریت باید بر اساس نیازمندی باشد. اگر در کشور آب کم است، چرا مدیریت بحران به جای آنکه با جدیت در مقابل این امر بایستد و با کسانی که به حریم آب تجاوز کرده و آن را هدر می‌دهند مقابله کند، عکس‌العمل نشان نمی‌دهد و یا بعضاً کوتاه آمده و انعطاف نشان می‌دهد.

وی افزود: سؤال من این است که چرا هنوز در برابر کسانی که در کشاورزی به راحتی آب شرب و یا آب شیرین را هدر می‌دهند و از طرف دیگر، در مقابل تولید میوه‌هایی که نیازمند آب فراوان بوده و بعضاً برای یک کیلو از آن ۴۰۰ لیتر آب مصرف می‌شود، هیچ رفتار مدیریتی انجام نشده و مقابله جدی صورت نمی‌گیرد؟ چرا کارخانه‌ها باید از آب شرب و شیرین استفاده کنند و هزاران سؤال دیگر؛ پاسخ همه اینها روشن است، چون مدیریت و سیاست‌گذاری در کشور ما هنوز بر اساس ذائقه عده‌ای و یا بعضاً به نفع عده‌ای صورت می‌گیرد و هر کس زورش بیشتر باشد، می‌تواند اعمال مدیریت کند. چرا مدیریت‌ها بر اساس کارشناسی و واقعیت‌ها اعمال نمی‌شود؟ لذا بنده معتقدم در این زمینه دچار سوء مدیریت هستیم و حتماً باید اصلاح اساسی در این زمینه رخ دهد.

رئیس مرکز معارف اسلامی دانشگاه صنعتی اصفهان خاطر نشان کرد: ما در اسلام از فرهنگ دینی غنی راجع به مصرف برخورداریم، اما هنوز نتوانسته‌ایم آن را در سبک زندگی مردم عملیاتی کنیم. عناوین زیبایی مثل قناعت، زهد، مسئولیت‌پذیری و تعهد و احساس تکلیف و پاسخگویی در مقابل نعمت‌های خداوندی هنوز در میان مردم ما مفهوم اصلی خود را بازیافته؛ شاید در برخی انسان‌های مؤمن و متعهد وجود داشته باشد، ولی هنوز به یک باور اجتماعی و یک فرهنگ اصیل اسلامی تبدیل نشده است.

وی اضافه کرد: ما در اسلام برای وضو، به اندازه یک لیوان آب و برای غسل، به اندازه سه کیلو آب نیازمندیم، در حالی که متأسفانه در میان متدینین و مؤمنین در همین مسأله وضو و غسل هم با معضل اسراف روبه‌رو هستیم، چه برسد به رفتارهای تجاوزکارانه‌ای که در جاهای دیگر با آب داشتیم و داریم؛ البته در این خصوص حرف فراوان است و متخصصین امر هر کدام در امور مربوط به خود در این زمینه باید راهکارهای مناسب را ارائه دهند. من نسبت به این مسئله خوشبین هستم، چون می‌بینم در جامعه ما کارهایی صورت گرفته و در حال انجام است، ولی به نظرم خیلی دیر به فکر افتاده‌ایم، لذا باید سرعت انجام کار را بالا ببریم تا بتوانیم به استانداردهای لازم برسیم و خدای ناکرده با بحران بی‌آبی در کشور روبه‌رو نشویم.